

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Kommunikáció PhD Program**

Barkóczy László

Változó szerkezetű közösségek

**AZ INTERNETES KOMMUNIKÁCIÓ ALAKULÁSA,
VÁLTOZÁSAI ÉS TÁRSADALMI HATÁSA**

Doktori disszertáció

2009

**Konzultáló tanár: Dr. Szakadát István PhD
egyetemi docens**

Budapest – Pécs

Tézisek

A világméretű hálózat (az internet), melynek egyre többen válnak aktív használóivá már lassan 50 éves múltra tekint vissza. Ez idő alatt rengeteget változott, mégis alapjaiban mindvégig az eredeti elképzelések alapján működött. Megváltozott azonban a szerkezete és a használat módjai is. És alapvetően itt nem csak a technológia megváltozásáról van szó, (bár kétségtelen, hogy az elmúlt évtizedekben az is sokat finomodott), a hangsúlyok a megváltozott igényeknek megfelelően alakultak azért, hanem arra a közösségteremtő és a kommunikációs folyamatokat legtöbbször újrendező funkciókra gondolok, melyek aztán a teljes szerkezetet változtatták meg.

Az internet fejlődése, változása maga után vonta tehát egyrészt a kommunikáció teljesen új irányú fejlődését, a technikai eszközök és az emberi kommunikáció mind nagyobb integrációját is. Ez leginkább ott figyelhető meg, ahol a hálózati szolgáltatásoknak – amelyek valamely kommunikációs lehetőséget biztosítanak az ágensek számára, – valamilyen közösség-szervező funkciója is van, és fejlett integráció törekvés is látszódik. Viszont itt a közösségek szerveződése, és az integrálódás nem a megszokott minták mentén zajlik.

Kapcsolódások

Az alapgondolat, miszerint a számítógépek legyenek összekapcsolva azért, hogy az emberek számos okból aztán összekapcsolódhasanak különböző problémák megoldása végett, megvalósult már a kezdetekkor.

Gyakran azonban még magát a felhasználót sem tudjuk „illeszteni” a hálózathoz. A kapcsolódási pontok meghatározása lényeges lehet, hiszen, mint a későbbiekben látni fogjuk, az egyén felkészültsége végig meghatározó az új típusú alkalmazások terjedésében és felhasználásában is.

Az elvárt entitások közül a hozzáférés az egyik legalapvetőbb, amelyet *Wilson*¹ további részekre is bont. Megkülönböztet fizikai és formális hozzáférést. A fizikai hozzáférés gyakorlatilag maga a hálózat, és a vele összekötött számítógépek megléte. A formális hozzáférés megvalósulásához a következő típusúak szükségesek még:

A „*pénzügyi hozzáférés*”; vagyis megengedheti-e az adott ágens vagy kollektív ágens (közösség), hogy használja és fenntartsa a fizikailag elérhető szolgáltatást.

¹ **Wilson**, Ernest J.III: Closing the Digital Divide, Internet Policy Institute, Washington. 1999. p. 82.

A „*kognitív hozzáférés*”; vagyis az, hogy a potenciális ágensek rendelkeznek-e azzal a tudással, képességgel, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy az adott technológiát sikeresen használják.

A „*tartalmi hozzáférés*”; vagyis hogy vannak-e a felhasználók számára érthető nyelven és érdeklődést kiváltó témákban tartalmak. Magyarországon, a 90-es évek vége felé már elérhetővé vált a felhasználók számára a web, ugyanakkor nagyon kevés tartalom volt megtalálható magyar nyelven. Vagyis az egyéb problémákon túl (ismeret hiánya, modemes elérés, drága és kevés szolgáltató stb.) a hozzáférést meghatározta az is, hogy az emberek nyelvismerete szerény volt, a magyar nyelven elérhető oldalak száma szintén, így a felhasználók nem minden esetben találtak a maguk számára releváns információkat.

A „*politikai hozzáférés*”; vagyis azok a szabályozók és ellenőrzési mechanizmusok, amelyek azt befolyásolják, hogy miként lehet élni a fenti háromból adódó lehetőségekkel. Például Kínában, ahol 12-féle állami szerv és önkéntesek tízezrei hivatottak ellenőrizni azt, vagy az arab országok némelyikében mind a mai napig hiába rendelkeznek megfelelő forrásokkal, tudással, valamint hiába készülnek ezen ország felhasználóinak releváns tartalmak, ha a szabályok és az ellenőrzés szigora nem teszi lehetővé számukra a valós hozzáférést.

A formális hozzáférés elemei mint entitások jelennek meg, vagyis mint tulajdonságok összességének, a humán ágensnek birto-
kolnia kell őket. Ám ebből a kategóriából külön entitásként a kog-
nitív hozzáférést mint a humán ágens felkészültségét ki is kell
emelnünk. A felkészültség tartalma mint valamiféle közös tudás
jelenik meg, amelyet ismétlődések révén ismerünk fel azáltal, hogy
a társadalmi interakciók során különböző kontextusokban előfor-
dul. A felkészültség ezeknek a kontextusoknak az ismeretét és a
különböző interakcióban való jártasságát jelenti az ágens részéről.
Ezeknek a társadalmi interakciónak egy része az intézmények által
szabott keretek között folyik. A társadalmi interakció kontextusá-
nak ismerete együtt jár ezekben az esetekben az intézmény műkö-
désének és funkciójának felismerésével. A jártasságra a mindennapi
helyzetekben, az ehhez szükséges tudásra pedig a szocializáció so-
rán teszünk szert.²

Az, hogy ez a felkészültség megőrzi kontinuitását, abból fakad,
hogy az adott társadalom huzamosan érvényesnek tekinti. Érvényes
lehet egy felkészültség, mert az ágens számára problémamegoldás-
ban releváns módon aktualizálható, vagy bizonyos legitimáló cso-
portok működése következtében válik azzá. De a felkészültség vo-

² A kommunikáció mint participáció. Szerk.: Horányi Özséb. Typotex Kiadó.
Budapest. 2005. p. 28.

natkozik arra a tudásra is, ahogy a számítógépes rendszereket, a hálózatokat használjuk, valamint arra a típusú felkészültségre is, amellyel a folyamatosan bővülő virtuális konstrukciókkal kommunikatív aktusra képesek vagyunk. Ez az a képesség, amely majd alkalmassá teszi az internetet használót, hogy az alaptudásokon túl olyan tudástartalmak birtokosává váljon, amelyekkel képes lesz a különböző bonyolultságú társadalmi szoftvereket kommunikációs céljainak megfelelően használni, ezáltal a ma oly divatos WEB 2.0-ás „forradalom” aktív részesévé válni.

A centralizált tartalmak köré szerveződő közösségek

A web megjelenésekor egy olyan hatás figyelhető meg, amely már az addig meglévő, illetve az addig a hálózaton szerveződő közösségek életében is változásokat generált. Az információk újrendezése, valamint azok grafikus formában történő megjelenítése lehetőséget adott arra, hogy mind szélesebb rétegek számára váljon hozzáférhetővé, illetve könnyebben fogyaszthatóvá az így konzervált tudás. Ez a csak olvasható web korszaka, ahogy azokat az éveket a szakirodalom jellemzi. Hisz a tartalmakért nem maguk a felhasználók voltak a felelősek. A web jól körülhatárolhatóan két nagy csoportra oszlott. A tartalommegosztókra és a tartalomfogyasztókra.

Legtöbbször a tartalom megosztására jellemzően a valóságban is megtalálható különböző formális csoportok feleltek. Ugyanakkor az „olvasók” elkezdtek informális csoportokba tömörülni, a legkülönbözőbb módokon.

Az újfajta kommunikációs lehetőségek elvezettek új típusú közösségek szerveződéséhez az interneten, ahol a kialakuló csoporthierarchia alapja csak a tudás lehet. A hálózati szolgáltatásoknak különböző mértékben van közösségképző erejük – függetlenül és esetlegesen a kommunikáció újszerűségének milyenségétől –, így hatásuk is változó lehet mind az egyén, mind a közösség, mind pedig a valós társadalom aspektusából is.

Már ezek a kialakulóban lévő csoportok tagjai is az akkori kommunikációs formáktól eltérő módon tartották egymással a kapcsolatot, hisz az internet lehetővé tette számukra egy olyan kommunikációs forma fenntartását, ahol a tér és az idő, mint a kommunikációt addig meghatározó tényezők megváltoztak, ezzel teremtve új keretet az online kommunikáció számára.

A tér és az idő változása

Az újdonság mibenléte azonban megmutatkozott abban is, hogy a valós világban megszokott identitások, azonosítók, jelzők a virtuá-

lis térben mint új, mint valami más jelentek meg. Lehetősége lett az egyénnek, hogy ezeket a valós világban már kialakult azonosítóit újra szervezze, hogy más formában tárja mások elé. Hosszú távú részvétel esetén persze megfigyelhető volt, hogy a valós és az online térben vállaltak egyre inkább hasonlítottak egymásra.

Az új kommunikációs tér természetesen nem csak magában a kommunikációban hozott változásokat. Megváltozott az online térben a nyelvhasználat is. Ennek oka lehet a technológia, melynek korlátait és egyben lehetőségeit kihasználva formálódott a nyelv. A tér kitágulásával a felhasználók már nem számíthattak arra, hogy mindenki, akivel kapcsolatot tartanak, ugyanazokkal az előzetes tudásokkal bír, ugyanaz az evidenciabázisuk egy adott témát illetően. Az is kérdés, hogy a lokális környezetben használt nyelvi megoldások és fordulatok vajon érvényesek lesznek-e az online térben is. Ezek mentén kellett tehát egy olyan közlésmódot választaniuk, amely jobban illeszkedik a kitágult tér paradigmájához.

Az időbeliség változása kétirányú lehet. Az olyan esetekben, mikor a technológiai megoldások közül az azonnali üzenetküldési lehetőségek közül választ a felhasználó, akkor gondolatait érzéseit kell írott formában interpretálnia a másik számára a lehető legrövidebb időn belül. Ebben az esetben az idő a reakcióra csökken. Ez abból a szempontból új dolog, hogy míg a hagyományos papír alapú leveleknél is ki tudtuk fejezni az érzelmeinket, és pontosan tud-

tuk mások elé tárni gondolatainkat, addig tisztában voltunk azzal, hogy akinek a levelet írjuk, azzal milyen kapcsolatban vagyunk, milyen előzetes elvárásaink lehetnek vele szemben, valamint a megszokott hierarchiák mentén milyen ismertségi fokon állunk és ott milyen szabályok vonatkoznak ránk. Az online térben ezek a jól körülhatárolható dolgok elhomályosodnak, a feltételezések miatt szükség van olyan kifejezőkre, amelyek megerősítik a másik számára, hogy mit gondolunk és érzünk azon felül, amit leírtunk. Így alakultak ki a smile-k és a rövidítések, és terjedtek aztán tovább a mobilkommunikáció egyes formáiban, illetve folyamatosan szűrődnek be a hagyományos kommunikációs lehetőségek közé is.

A megszokott kommunikációs időstruktúrákhoz közelebb álló technológiai alternatíva az e-mail és a különböző közösségi szolgáltatásokban folytatható kommunikáció, mint például amilyenek a fórumokon folyó beszélgetések.

Az internetes szerveződő közösségek a web 1.0, vagyis a csak olvasható web időszakában, már különböztek azoktól a valós világbeli csoportoktól, melyeket akkor ismertünk. Számos kutató foglalkozott azzal a problémával, hogy az online térben kialakult csoportok milyen mintázatok mentén szerveződtek, mennyire megfigyelhetők és elemezhetők azon fogalmi keretek segítségével, melyeket a különböző tudományterületek a valós csoportok vizsgálatánál, már mint sikeres módszert, alkalmaztak. A hasonlóságokon túl –

csoportok kialakulása, csoportdinamikák, közösségi szerepek és produktivitás – számos különbséget is felfedeztek, melyek legtöbbször a csoportok vegyes összetételéből és a technológiai lehetőségek kiaknázásából fakadtak.

Az online térben kialakult közösségek aztán vagy felbomlottak, vagy fent maradtak, és a valós világban is valódi közösséget alkotottak (ha már eleve is nem egy adott közösség egyénei alakítottak közösséget az új kommunikáció alkalmazásával, hisz ebben az esetben a közösség a valós világban már adott volt).

A hagyományos „online” közösségek hatása

Az online közösségek hatását vizsgálni a valós életre nem volt könnyű feladat. Sokáig nem lehetett különválasztani az internet hatásainak vizsgálatától. Pedig nagyon is eltérő dolgokról van szó. Az interneten különböző tartalmakat keresni, azokhoz hozzáférni nem ugyanaz a hatás, mint az online térben valamely közösséghez tartozni, a tartalmakat onnan megkapni, illetve ott a saját tudásinkat másokkal megosztani. Így az egyén valós életére gyakorolt hatás is más lehet.

A 2000-ben jelent meg a Stanford-i Egyetemen *Norman Nie* és *Lutz Erbing* gondozásában az első „internet és társadalom” tanul-

mánykötet, amely amellettt érvel, hogy az internet izolálja a felhasználókat, kiszakítja őket a társadalmi hálózatokból, a használat miatt kevesebbet érintkeznek családtagokkal, barátokkal és más közösségekkel.³ Mára gyakorlatilag nincs a témában kutató, ki ezeket az eredményeket ne cáfolta volna meg az elmúlt időszakban, hol módszertani hibára utalva, hol pedig csupán egy árnyaltabb, a valós helyzethez értőbb módon viszonyuló eredményeket felmutatva.

Ha a cáfolatban csupán a magyar vonatkozású kutatásokat vesszük alapul, akkor is elmondható, hogy a 2009-os MITJ jelentés alapján mintegy két és fél millió háztartásban található számítógép, és mintegy másfél millió háztartás csatlakozik otthonról a világhálózathoz is. 2009 végére az internettel rendelkező háztartások háromnegyede szélessávon kapcsolódott a világhálóra, és az összes internet-előfizetés kevesebb mint egytizede pedig dial-up vagy ISDN. A keskenysávú internetelérést gyakorlatilag már csak az infrastruktúrális hiányosságok, valamint az ingyenes és nyílt internet tartja életben. A magyarországi intézmények gyakorlatilag mindegyikében megtalálható a számítógép. A hazai költségvetési intézmények

³ Nie, Norman H. és Erbring, Lutz: Internet and Society. Stanford Institute for the Quantitative Study of Society. 2000
http://www.stanford.edu/group/siqss/Press_Release/Preliminary_Report.pdf.
Utoljára letöltve: 2008.

túlnyomó többsége (93%) rendelkezik internet-hozzáféréssel, de a magyarországi közintézmények ötöde (21%) még mindig keskeny-sávon internetezik.⁴

A világméretű hálózat első netpolgárának tartott Howard Rheingold és a WELL, az egyik legrégebbi online közösség egyenesen azt állítja, hogy a virtuális közösségek nem csupán nem rosszabbak, hanem sok tekintetben jobbak, mint az offline társaik.⁵ Hiszen a cybertérben nincs korrupció, nincs cserbenhagyásos gázolás, stb.

A nagy visszhangot kiváltó stanfordi kutatás megállapításaival szemben még további számos olyan kutatási eredményt lehet felsorakoztatni (lásd például a Pew Internet & American Life Project kutatásait, vagy a US Department of Commerce NTIA jelentéseit), amelyek azt mutatják, hogy a társadalmi tőke egyes komponenseinek növelését elő tudja segíteni az internet kiterjedt használata.

⁴ Magyar Információs Társadalom. Éves jelentés 2006. MITJ. Innen: www.ittk.hu/web/docs/ITTK_MITJ_2006.pdf. Utoljára letöltve: 2008. december

⁵ Dessewffy Tibor – Dányi Endre: A beomló idő és a technológia szövedéke. Információs Társadalom és Trendkutató Központ . http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_03_osz/03_beomlo_ido. 2002. Utoljára letöltve: 2008. december

Norris azt vizsgálta, hogy a putnami „kötés-” és „híd-jellegű” funkciókat hogyan befolyásolja az internet az online közösségek-nél.

Az internet társadalmi diffúziója még napjainkban is tartó dinamikus folyamat, így ennek társadalmi hatásáról nehéz messzemenő következtetéseket levonni. *Norris* az adatok alapján mégis megkockáztatja, hogy azoknál a felhasználóknál, akik aktív tagjai valamilyen online közösségnek, ezáltal:

- ❖ kiszélesedik („widen”) a „közösségi gyakorlatuk” (azzal, hogy gyakrabban veszik fel a kapcsolatot tőlük eltérő nézetekkel és háttérrel rendelkező csoportokkal), másrészt
- ❖ elmélyülnek („deepen”) ezek a képességek (azáltal, hogy megerősítik a fennálló társadalmi kapcsolataikat, hálózataikat).

Ez az eredmény okot adhat arra a következtetésre, hogy az online közösségek meghaladják a területi elven szerveződő közösségek gyakran társadalmi megosztottságot és meghatározottságot visszatükröződő szerveződéseit, hiszen úgy tűnik, az internet hozzájárul a társadalmi kapcsolatok elmélyítéséhez és szélesítéséhez, azaz a közösségek „kötés-” és „híd-jellegű” funkcióinak erősödéséhez. A területi alapú szerveződést a hálózat egész világra való kiterjedése határozza meg, így a lokalitás is új értelmet nyer a világhálón. A már említett látszólagos anonimitás és szabad identitásválasztás

elmosza a társadalmi egyenlőtlenségeket a felhasználók közt, de természetesen mindenki hozza magával azt a felkészültséget, mentalitást kommunikációs képességet, amely tulajdonságokkal a valós világban is rendelkezik. Az internetet használók gyakran szerveződnek közösségekbe, ahol mint láttuk, számos híd- és kötőjellegű kapcsolatot alakíthatnak ki másokkal. Olyanokkal is, akikkel a valós világban talán sosem lett volna lehetőségük. A részvételi hajlandóság tehát különböző típusú kapcsolatokat eredményez, melyek száma és minősége meghatározhatja a hálózaton, illetve a közösségekben megjelenő aktivitás mértékét is.

Az internet társadalmi tőkére gyakorolt hatásának vizsgálatában jelentős szerepet játszik még *Barry Wellman*, a Torontói Egyetem professzora. Kutatásában arra a kérdésre, hogy a társadalmi tőke komponenseire milyen – növelő, kiegészítő vagy csökkentő – hatással van az internet, azt a választ adta, hogy az internet használata

- ❖ kiegészíti a hálózati tőkét, vagyis azt a kapcsolati hálót, amellyel az egyének rendelkeznek,
- ❖ növeli a részvételi tőkét, mely fogalommal azokat a hajlandóságokat és aktivitásokat jellemzi, mellyel az egyén egy közösség életében részt vesz, illetve szerepet vállal; és
- ❖ úgy tűnik, hogy a gyakorlott, régi internethasználóknál szintén elősegíti a közösségi elkötelezettséget, növeli a közösségi érzést. Az internetet nem régóta használók közt ilyenről

még nem minden esetben beszélhetünk, hisz a kapcsolatok száma és minősége a kezdeti időkben még alacsony. Ebben az időszakban inkább az adaptálás, a felkészültségek és hozzáférés minőségének szintre hozása a cél.

Vagyis ezek alapján elmondható, hogy az internet növeli a személyek közötti kapcsolattartást, a szervezetekben való részvételi hajlandóságot, és új lehetőséget biztosít a közösségi elkötelezettségnek, vagyis az internet képes növelni a társadalmi tőkét, a civil elkötelezettséget, és az online közösségeknél ez a fejlődés érzékelhető is.

A társadalmi tőke változásainak vizsgálata az interneten nem csupán arra mutat rá, hogy a hálózati kommunikáció milyen mértékben hat a valós társadalomra, hanem arra is, hogy a felhasználók mennyire eredményesen képesek kapcsolódni a hálózathoz. A technológia már a kezdetektől fogva rendelkezésre áll, a közösségek szerveződésének változása, illetve azok aktivitásának alakulása hozza meg az újszerű élményeket.

Ha a társadalmi változásokat egyértelműen igazoljuk, akkor a különböző logikájú rendszerek kapcsolódásának sikerességére is következtethetünk, illetve megadhatjuk azon közösség-szervező szolgáltatások pontos funkcióit is, amelyek eredményesebb aktivitást generálnak a felhasználók részéről.

Paradigmaváltás

Az internetes kommunikáció az elmúlt években is folyamatosan változott, és elért egy olyan szintre, hogy teljes paradigmaváltásról beszélhetünk. Az internet e változását sokan és sokféle jelzővel illetik. Hívják Web 2.0-nak *Dale Dougherty* és *Craig Line* nyomán - követve a számítástechnikában elterjedt verziószám típusú jelölést -, Peer production-nek, ahol *Benkler*⁶ a hangsúlyt nem is annyira a webre mint szolgáltatásra helyezi, hanem mint inkább a felhasználók közösségi aktivitására.

Természetesen ehhez szükség volt a technológia olyan mértékű változására, hogy képes legyen kiszolgálni a megváltozott igényeket, vagy ha ezt nem is tudjuk teljes mértékben elfogadni, akkor legalább azt tudjuk mondani, hogy a technológia olyan lehetőségeket adott a felhasználók kezébe, amellyel átalakíthatták a teret, melyben kommunikálni képesek.

Az internet változása nem csupán a technológia változása, újrafelfedezése. Sokkal inkább egy, a szolgáltatásokban megjelenő közösségi, illetve kommunikációs aktivitás-változás. Az internet tár-

⁶ **Benkler**, Yochai: Coase's Penguin, or, Linux and The Nature of the Firm. The Yale Law Journal. Vol. 112. 2006. p. 8.

sadalmi diffúziójának befejeztével a felhasználók már nem pusztán megismerni akarják a világot, hanem alakítani, beleszólni is képesek. Ez az igény aztán változásokat generál a kommunikációjukban és a különböző tőkeformáikban is.

A Social software-ek például közösség-szervező erejüknel fogva különösen növelhetik az online térben a felhasználó társadalmi tőkeformáit, hisz pontosan azokra a tulajdonságokra építenek, amelyek szükségesek a növekedéséhez. Hisz a társadalmi tőke kollektív ismérv: egyének közti kapcsolatokat, szoros társadalmi kapcsolat-hálókat, valamint a kölcsönösség, a szolidaritás és a bizalom ezekből fakadó normáit, a különböző társadalmi csoportok problémamegoldó-potenciálját jelenti. Jelen esetben viszont új funkcióval is kiegészül, mely a valós világban is érték-ként jelenhet meg: a tudás kollektivizálásán keresztül felmerülő igény annak megosztása iránt.

Az online világ csak olvashatósága tehát megszűnt, ezzel nyitva teret arra, hogy az egyén újrakonstruálja és közzé tegye nem csak a saját, de mások gondolatait, tudásbeli struktúráit, vagy valamilyen formában kifejezhető érzéseit is. Az egyén szerepe az új szolgáltatások esetében felértékelődik, hisz a sikerességének záloga, hogy az egyének milyen sajátos cselekvéssel járulnak hozzá az új típusú közösségek fennmaradásához és értékteremtéséhez. Az új vagy az újra feltalált technológiai szolgáltatások köré szerveződő közössé-

gek elemzése nem történhet a hagyományos módokon. Ugyan a közösségek szerveződése spontán módon zajlik, az egyéni érdekekben nem mindig találjuk meg magát a közösség szervező funkciót, a cselekvések és a kommunikációs formák a cselekvések közben mégis valamilyen közösség körvonalait rajzolják ki számunkra.

Meg kell tehát határozni azokat a kereteket, melyek mentén az ilyen típusú közösségek valamilyen módon vizsgálhatók. Ehhez felhasználhatóak a valós világbeli közösségekhez használt módszerek egy része, a már megismert és sokat elemzett hagyományosnak tekinthető internetes közösségek vizsgálatára kialakított módszerek, és az abból kapott eredmények. Ugyanakkor ki kell alakítani egy olyan tartalmi keretet, ami úgy vizsgálja ezeket a közösségeket, hogy rámutat arra, hogy az egyén sajátos motivációi egy újszerű technológiai és kommunikációs keretben hogyan alakítják egy olyan közösség határait, amelyek az eddig megszokottól teljesen eltérőek.

A dolgozatban részletezett valós világbeli közösségek hagyományosnak mondható szerveződési formái csak részben alkalmazhatóak ebben az esetben. A ma már „hagyományosnak” nevezett online létformák, melyek az internet kezdeteitől megvoltak, és melyek jól jellemezték a web 1.0-ás korszak kommunikációját és szerveződési szintjeit, már részletesen elemzettek. Ám hiba volna azt gondolni, hogyha a közösségek elemzésére ott megtaláltuk – és magam is

bemutattam - a megfelelő (valós közösségi modelleken alapuló) elemzési módszereket, akkor azok változatlanul használhatóak az új típusú, web 2.0-ás közösségek esetében is.

Ismereteim szerint egy olyan logikai elv alapján érdemes ezeket a szolgáltatásokat és a körjük szerveződött közösségeket vizsgálni, hogy mik azok a közösségszervező funkciók, melyek mentén a felhasználók csoportokat hoznak létre, alulról szerveződően, spontán módon. Ezzel a megoldással – melyet dolgozatomban is alkalmazni fogok az elemzés során – egyértelműen érthetővé válik, hogy melyek azok a szolgáltatások, melyek megváltoztatják az online csoportokról alkotott eddigi fogalmi kereteinket. Ugyanakkor rámutatok arra is, hogy vannak olyan web 2.0-ás szolgáltatások, melyek újdonságnak tűnhetnek, közösség is szerveződik körjük, mégis bizonyos szempontból csak egy technológiai folyamat eredményei, nem áll mögöttük aktív szervező erő, sőt legtöbbször már maguk is az említett erő „eredményei” csupán.

Mindezek alapján a web 2.0-s szolgáltatásokat a következők szerint vizsgálhatjuk:

- Olyan közösségi szoftverek, melyeknek egyéni cselekvés a mozgatórugója. A csoportok az egyén cselekvéseit értékelve, követve alakulnak ki, illetve fennmaradása, dinamikája is az egyén meglététől, produktivitásától függ. Mindazonáltal a csoport a leírtak alapján mégsem tekinthető tekintély-

elvű vagy autokrata vezetésű szerveződésnek, sőt igazából vezetésről mint szerepről sem beszélhetünk.

Például a remixelhetőség, mint szolgáltatás, egy újfajta kommunikációs formát is magában rejt: az így létrejövő tartalmak megváltoztatják az eredeti mű közlési szándékát, és egy hasonlót, az átalakítóra valamilyen szempontból jellemzőt közvetítenek tovább. A kollaboratív remixelhetőség pedig megteremti a közösségek újfajta szerveződésének lehetőségét. Olyan csoportok jönnek létre, amelyek pusztán a kommunikációval, a hozzáadott tartalmak segítségével hoznak létre újabb és újabb kulturális javakat, miközben támaszkodnak a régre. Teszik mindezt a már meglévőből legtöbbször olyan digitális formában, amely eddig előzmények nélküli, és mely az egyéni produktivitásból fakad.

- Vannak olyan szerveződések, melyeket már meglévő közösségek hívnak életre. Ezeket nevezhetjük „közösség a közösségért” típusú alkalmazásoknak. Az egyén szerepe itt is meghatározó, ugyanakkor a közösség munkája, cselekvései generálnak egy új típusú közösséget is, mely elszakad az azt létrehozótól. Átjárás persze lehetséges, de más funkciók mozgatják ezt az újonnan létrejövő csoportot. Az, hogy a közösségi élmény került a figyelem középpontjába, megváltoztatta a már ismert technikák felhasználási módját is.

Olyan elvek kerültek felszínre, melyek a hagyományos platformon nem képviseltek kiemelt értéket (használhatóság, design, szabványosítás és az ezzel összefüggő szolgáltatás konvergencia). A változás eredménye, hogy a közösségek extrovertáltabbak lesznek, értékeket, javakat (tartalmakat) hoznak létre.

- Teljesen külön területet alkotnak azok a szolgáltatások, melyek nem annyira közösség-szervező funkcióik miatt fontosak. Sokkal inkább azért, mert olyan technológiai, tudományos, elvi jelentőségük van, melyek meghatározzák az előbb említett közösségek arculatát, de magát az internet képét is. Itt elsősorban a kommunikációs lehetőségek változására gondolok, melyek aztán természetesen beszivárognak a többi szolgáltatás működésébe is, tovább színesítve ezzel azokat. E meghatározástól valamelyest eltér a web 2.0-ás gondolkodásban hangsúlyossá váló szabad szoftver mozgalom, mely közösségi szempontból nem hoz igazán újat (hacsak a csatlakozások megugrását nem tekintjük annak, de ez a jelenség is sokkal komplexebb annál, mintsem kizárólagosan ennek tulajdonítsuk a változás mibenlétét), hisz igazából egy valós világbeli közösség az alapja. Viszont a technológia fejlődésben olyan pozitív változásokat

generál, hogy mindenképpen, mint közösség-szervező entitás, szót kell kapjon.

De ide sorolható a Long tail jelenségvilága is, mely nem elsősorban a szellemi termékek előállításáról szól, még csak nem is meglévők újszerű alkalmazásáról. Sokkal inkább egy gondolkodásmód váltásáról, átalakulásáról. Nyitás számos értelemben olyan rétegek (célpiacok), közösségek felé, amelyek az eddigi módszerekkel nem vagy csak nagy költségek árán voltak elérhetőek. A láthatatlan tömegek válnak láthatóvá, és az inaktív felhasználók tehetők a legkülönbélebb közösségek aktív tagjává.

Az eddigiek alapján könnyen belátható: a technológia, amelyet ma használunk, már tegnap kész volt. A változás mégis érezhető. A fejlesztések csak akkor érnek valamit, ha azokat a felhasználók alkalmazzák, használják is. De ami igazán változik, az a felhasználás módja és az adott felhasználók száma. A publikálás, a remix – a folyamatos kulturális újratemelés saját értékek mentén – lehetősége, valamint a kritikus tömeg jelenléte a szolgáltatások legtöbbszörénél az, ami az érezhető változásokat generálja.

A dolgozatban olvashatjuk, hogy a technológia fejlődése, változása, hogyan változtatja meg az azt használó emberek kommunikációját, cselekvéseit. Ez a változás egészen a web 2.0 megjelenéséig

jól követhető és a hagyományos módszerekkel jól elemezhető is. De attól az egész hálózatot érintő változástól kezdve, hogy a tudás megosztása kikerül a formális csoportok „fennhatósága” alól, és számos formában újratermelődik az egyén és a cselekvés mentén szerveződő informális közösségek által, a módszerek is újragondolásra kell, hogy szoruljanak.

Dolgozatomban arra vállalkozom, hogy a változás és annak hatásainak bemutatásán keresztül egyfajta megoldást és fogalmi keretet kínáljak a web 2.0 technológia és kommunikációs változásain keresztül formálódó új típusú közösségek működési mechanizmusainak mind teljesebb megértéséhez. De kísérletet teszek arra is, hogy a változások mentén kirajzolódó valós világbeli hatásokat feltérképezzem, mind pontosabb képet próbálva kapni arról, hogyan is változik az életünk, ha részt veszünk, illetve az előbb elmondottak alapján pontosabb lenne, ha részt vállalunk ezekben a változó folyamatokban.

Következtetések

Hálózat, technológia, közösség, kollektív tudás, újszerűség. Ezek azok a fogalmak, melyek mentén fel lehet fűzni a dolgozatomat. Ez első látásra egyszerű, ám mint az előzőekben is látszott, részletebben elemezve egy roppant összetett kérdésekre kerestem a választ.

Van-e változás?

A hálózat történelmét nézve, a technológiai paramétereket számba véve és elemezve, a kérdésünkre nem kapunk egyértelmű választ. A fejlődést láthatjuk, a technológiai újításokban rejlő perspektívákat szintén. Képesek vagyunk meghatározni a technika lehetőségeit és korlátait, sőt a jövőre vonatkozólag még óvatos jóslatokba is bocsátkozhatunk a fejlődést illetően. Ugyanakkor az is világossá vált számunkra, hogy azok a technikai elemek, megvalósítások, melyeket használva web 2.0, peer production alapúnak nevezhetünk szolgáltatásokat, alapvetően nem újak. Már megvoltak régen, évtizedekkel ezelőtt. Amiben változtak, az a felhasználásuk újragondolása és alkalmazása más technológiákkal közösen. Beláthatjuk ugyan, hogy a technológiának döntő szerepe lehet kérdésem

megválaszolásában, de semmiképpen sem kizárólagos válasz az, amit kaphatunk.

Adódik a dolgozatomból a felvetés, hogy akkor tovább kell vizsgálni: az egyén kapcsolódása a hálózathoz szerepet játszik-e a változásban. Az egyén – dolgozatomban a humán réteg – technikai alapon történő összekapcsolása a hálózattal elsöre akár erőltetettnek is tűnhet. Ugyanakkor rávilágít arra a problémára, hogy szükség van illetén megközelítési módok feltárására, hisz a wilsoni hozzáférés-típusok sem adnak minden igényt kielégítő választ arra, hogy a kapcsolódás bár több rétegű, mégis mennyire meghatározóak az arányok, amelyek a gép és ember közös munkáját meghatározzák a világhálón.

Ám a kapcsolódást mibenlétét meghatározni (fontos) dolog, de nem az egyetlen. Hisz a kérdésre a választ önmagában nem adja meg. Sőt, ha igaznak fogadjuk el a humán réteg létét és szerepét, akkor rá kell jönnünk, hogy a változást ebből a szempontból vizsgálni még akár irreleváns is lehet: a humán réteg megléte alap kell, hogy legyen. Hiánya esetén nincs kommunikáció, és minden további elemzés felesleges. Vagyis minden esetben létezőnek, és adott-nak kell elfogadni. Így a változásokban szerepet játszik, de csak mint önálló entitás, közvetlen módon nem számolhatunk vele.

A válasz megadására vezető út, melyet relevánsnak éreztem, és melyet elemeztem, az a korai weben fellelhető közösségek megléte.

Pontosabban azok kialakulása, működése és a hozzájuk kapcsolódó webes szolgáltatások. Vizsgálni kellett a dolgozatban a centralizált tudásmegosztás és az ezzel szorosan összefüggő csak olvasható web paradigmáit is. Így már egyszerűbben lehetett elemezni és bemutatni ezeket a „korai” közösségeket. Ehhez természetesen elengedhetetlennek éreztem, hogy a valós világban megtalálható közösségek vizsgálatáról szóló szakirodalomból összegyűjtsem azokat a legfontosabb ismereteket, amelyek egyrészt megvilágítják a valós közösségek mibenlétét, másrészt a későbbiekben élesen láthatóvá teszik, melyek azok a különbségek, változások, amelyek a web 2.0-ás szerveződésekévé mássá, újszerűvé teszik.

Igyekeztem az elemzést, illetve a bemutatást úgy végrehajtani, hogy lássuk: bármiféle választ is kapunk majd a feltett kérdésre, a vizsgálat nem állhat meg ott, hogy az online térben létrejövő esetleges szerkezetváltások hogyan néznek ki, és mi jellemzi azokat. Fontos tudni, hogy ezek a változások milyen módon hatottak a csak olvasható web idején, és milyen változásokkal kell szembenéznünk napjainkban. Az elemzést két elmélet a társadalmi tőkeelmélet, és a társadalmi diffúziós elmélet Rogers-i értelmezésében vizsgáltam és mutattam be. Ebből kiderült, hogy az internet és az ott létrejövő közösségek pozitív hatást gyakorolnak az egyének valós világbeli életére. Már amennyiben a tartalom fogyasztása marad a nem túlzó keretek között. E két megközelítési mód azért is megfelelő, mert ha

az új típusú közösségeknek van hatása az valós világra, akkor e gondolati struktúrák segítségével azok elemezhetőkké is válnak.

A web 2.0-ás szolgáltatások vizsgálatánál már egyre közelebb kerülhetünk a válaszhoz. A technológia sajátosságai háttérbe szorulnak valamelyest, ahogy dolgozatomban kitérek rá: a változás elsősorban kommunikatív, cselekvésorientált, és az egyéni értékek megosztása mentén szerveződnek a felhasználók a legkülönbözőbb közösségekbe. A közösségeket és a szolgáltatásokat azonban önmagukban elemezni kaotikus eredménnyel járna, így kidolgoztam egyfajta felosztást, mellyel közelebb kerülhetünk a kérdésünkre adható mind pontosabb válaszhoz. A változásokat a szolgáltatásokon keresztül vizsgálni úgy, hogy a figyelem centrumában a közösségek maradjanak, néha nem volt egyszerű. E feladat megoldásában azt felosztást találtam elfogadhatónak, hogy az egyéni produktumok szervező ereje köré csoportosuló szolgáltatásokat fűztem egy gondolati körbe. Ezt követték azon online alkalmazások, melyeknél a közösség egy adott cselekvése vagy kollaboratív tudása váltja ki a közösségek megjelenését és fejlődését. Számos olyan szolgáltatás van azonban, melyek az előbbi kategóriákba nem illenek, ezek külön csoportba kerültek. Nem azért mert nem, vagy akár csak kevésbé lényegesek lennének, mint az előbb említett társaik. Csupán szerepük fontossága mellett be kellett látnom, hogy csak közvetve alakítják az online életet ebből az aspektusból. Egyfajta eredménynek,

illetve előfeltételnek neveztem ezeket a szolgáltatásokat, attól függően, hogy egy közösségi fejlődés következménye-e a létrejöttük, vagy technológiai haladás az ok; meglétük szükséges volt-e ahhoz, hogy más, jól behatárolható szolgáltatások létrejöhessenek.

Az imént feltett kérdésre ezek után azt a választ kellene adnunk: igen van változás. Ám a választ tovább is lehet árnyalni. Hisz el kell tudnunk különíteni, hogy mi az, ami csak újrafelfedezés, és mi az, ami valóban újszerű. Az elemzést (vagy hogy következetes legyenek: a válasz árnyalását) három részre bontottam, továbbra is a közösségek felől építve fel a struktúrát. A közösségek szerkezetváltozásának milyensége, a tudás újfajta decentralizációja, és a kommunikációs interakció változása valóban részletes képet ad a változások mibenlétéről.

Ha szintézisét próbálom adni annak, hogy miben ragadható meg a válasz, akkor a következőket mondhatom. Az, hogy változás van az online kommunikációban és ezzel együtt az online közösségekben is, az nyilvánvaló. Az, hogy ebben a technológiai megoldások újragondolása, a közösségek kialakulásának változása, az egyéni tudás felértékelődése és kollaboratívvá válása szerepet játszik, már ezek után nem lehet kérdéses. Az arányok meghatározása azonban lényeges, hisz csak így tudjuk eldönteni, hogy mennyi szerep hárul a technoelitre, mennyi a felhasználókra, illetve a bennük rejlő tudásra, képességekre, cselekvésre való hajlandóságra, illetve az ezek

eredményeképpen létrejövő és formálódó közösségekre. Az sem lehet kérdés az előzőek alapján, hogy az online közösségek pozitív hatással vannak a valós világbeli kapcsolatainkra, közösségeinkre. Azt sem nehéz ezek mentén feltételeznünk, hogy ez a web 2.0-ás, új típusú közösségek esetében sem lehet másként. Ha azonban ezt a tranzaktív megoldást nem fogadnánk el, akkor is marad érvünk amellet, hogy a pozitív iránya e hatásnak nem változott meg. Mégpedig, hogy a felhalmozása, a javak sokszínű újrafeldolgozása majd megosztása a valós világbeli tudásainkat is természetesen bővíti, sőt hasonló tartalmak előállítására is serkenthetnek minket.

A változások tehát pozitívak: a web 2.0-ás közösségek olyan spontán szerveződő, a hagyományos értelemben kis- és nagycsoportok tulajdonságait is felmutató képződmények, melyek minden esetben alapcselekvéshez kötöttek, demokratikus formában működhetnek. Továbbá maximalizálják az ismeretek gyűjtését, újrendszerezését és újbóli megosztását, így vetítve elénk egy idealizáltan jól, produktívan működő közösség eszményképét. Végeredményben megállapítható: a technikai fejlődés után az egyén részese (mintegy kiszolgálója) egy teljesen új, közösségi alapokon nyugvó és működő tudásrendszernek.

Egy olyan struktúrának, amely magában hordozza a lehetőséget, és azokat a közösségi elveket, amelyeket minden ember naponta keres a valós világban.

Irodalom

A kommunikáció mint participáció.

Szerk.: **Horányi Özséb**. Budapest. 2005.

Anderson, Benedict: Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism. Verso. London. 1983.

Anderson, Chris: Hosszú farok. A végtelen választék átírja az üzlet szabályait. HVG Kiadó. Budapest. 2006.

Almeroth, K.C.: The evolution of multicast: From the MBONE to Inter-Domain multicast to Internet2 Deployment. IEEE Network. 2000.

Angelmeier, Marcus. 2006. <http://mark.hu/wp-content/web20.png>. Utoljára letöltve: 2007.

Appadurai, Arjun: Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. University of Minnesota Press. Minneapolis. 1996.

Arrington, Michael: Is Orkut a Social Networking Heavyweight? Comscore says yes. <http://www.techcrunch.com/2007/08/24/is-orkut-a-social-networking-heavyweight-comscore-says-yes/>. Utoljára letöltve: 2008. január 15.

Axelrod, R.: The Evolution of Cooperation. Basic Books. New York. 1984.

Bagozzi, U. M. D. R. P.: Motivational Antecedents, Constituents, and Consequents of Virtual Community Identity. Virtual and Collaborative Teams: Process, Technologies and Practice. Idea Group Inc. London. 2004.

Balázs Géza: Informatikai technológia és nyelvhasználat. Trezor Kiadó. Bp. 2002.

Balázs Géza, Bódi Zoltán: Az internetkorszak kommunikációja. Gondolat. Bp. 2005.

Balogh Gábor: Az információs társadalom dimenziói. Gondolat. Bp. 2006.

Barabási Albert László: Behálózva. Magyar Könyvklub. Budapest. 2003.

Barabási, A. L. – Vicsek T. – Palló G.: Quantifying social group evolution. In: Nature. 446:7136. 2007.

Barlow, John Perry: Cyberspace Függetlenségi Nyilatkozat. In: Replika. 26. szám. (1997. június)

Barry, Cerf, Clark, Kahn, Kleinrock, Linch, Postel, Roberts, Wolff: A brief history of the Internet.

<http://www.isoc.org/internet/history/brief.shtml>. Utoljára letöltve: 2007. december 1.

Bartus, T.: Social Capital and Earnings Inequalities. The Role of Informal Job Search in Hungary. University of Groningen. 2001.

Ben-Porath, Y.: The F-connections: Families, Friends, and Firms, and the Organization of Exchange. In *Population and Development Review*, 1980, 6.

Berners-Lee, Tim - Hendler, James - Lassila, Ora: The Semantic Web, in: *Scientific American*, May 2001, at:

<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>

Benkler, Yochai: Coase's Penguin, or, Linux and The Nature of the Firm.

The Yale Law Journal. Vol. 112. 2006.

Ben-Porath, Y.: The F-connections: Families, Friends, and Firms, and the Organization of Exchange. In *Population and Development Review*, 1980, 6.

Bourdieu, Pierre: A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről. Napvilág Kiadó. Bp. 2002.

Bourdieu, Pierre: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat. Bp. 1978.

Bourdieu, P.: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Lengyel Gy–Szántó Z. (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. AULA Kiadó. Budapest. 1998.

Boyd, Stowe: Are you ready for social software?

http://www.stoweboyd.com/message/2006/10/are_you_ready_f.htm

l. utoljára letöltve: 2007-11-06

Bögel György: Blogvilág. Egy műfaj születése. HVG Könyvek. Budapest. 2006.

Buchanan, Mark: Nexus, avagy kicsi a világ. Typotex. Bp. 2003.

Buda Béla dr.: Az elektronikus kommunikációs kultúra árnyoldalai?

A 21. századi kommunikáció új útjai. Szerk.: Nyíri Kristóf. MTA Filozófiai Kutatóintézete. Budapest. 2001.

Burt, R. S.: The Social Structure of Competition. In Nohria, N.–Eccles, R.G. (eds..). Networks and Organizations. Structure, Form, and Action. Harvard Business School Press. Boston. 1992.

Carr G. Nicholas: The Amoralität of Web 2.0.

http://www.rougntype.com/archives/2005/10/the_amorality_o.php.

2005. Letöltve: 2007. szeptember

Castells, Manuel: A hálózati társadalom kialakulása. Gondolat Kiadó. Budapest 2005.

Castells, Manuel: The Internet galaxy. Oxford University Press. Oxford. 2001.

Constant, David, Lee Sproull and Sara Kiesler: „The Kindness of Strangers: The Usefulness of Electronic Weak Ties for Technical Advice.” Organization Science. 1996.

Cole, J.–Robinson, J. : Internet Use And Sociability in the UCLA. IT&Society, 1.

Coleman, J. S.: Társadalmi tőke. In Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): A gazdasági élet szociológiája.

AULA Kiadó. Budapest, 1994.

Coleman, J. S.: A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In. Lengyel Gy.–Szántó Z.(szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. AULA Kiadó. Budapest. 1998.

Csepeli György: Az Internet metafizikája. www.ithaka.hu. 2003.

Coates, Tom: My working definition of social software...

http://www.plasticbag.org/archives/2003/05/my_working_definition_of_social_software.shtml, 2003.

Coates, T. 2003. The Weblog Them. The Weblog Us.

http://www.plasticbag.org/archives/2003/01/the_weblog_them_the_weblog_us.shtml. Utoljára letöltve: 2006. április.

Davies, W.: You Don't Know Me, But. Social Capital & Social Software. 2004.

Dányi Endre: Két ugrás – a digitális szakadék jelentősége és sajátosságai.

Információs Társadalom és Trendkutató Központ.

<http://www.ittk.hu>. 2002.

Dertouzos, M. L.: Félkész forradalom. Typotext. Bp. 2002.

Dessewffy Tibor: Az információs társadalom lehetőségei Magyarországon. World Internet Project. 2004.

Dessewffy Tibor – **Dányi** Endre: A beomló idő és a technológia szövedéke. Információs Társadalom és Trendkutató Központ.

<http://www.ittk.hu>. 2002.

Dessewffy Tibor – **Galács** Anna: A dolgok új rendje. 2004.

Dobó Mátyás: Szociális címkézés.

<http://blog.doransky.hu/?q=node/111>. Utoljára letöltve:2008. január 20.

Donath, Judith: Identity and deception in virtual realities.

smg.www.media.mit.edu. 1995.

Dybwad, Barb: Approaching a definition of Web 2.0, The Social Software Weblog, socialsoftware. weblogsinc.com, Letöltve: 2007. október.

Dyson, Esther: 2.0 verzió: életünk a digitális korban. Bp.: HVG Kiadó, 1998.

Farkas János: Információs- vagy tudástársadalom?

Infonia-Aula. Bp. 2002.

Finkelstein, S. 2004. Readership Analysis. Seth Finkelstein's Infothought

http://sethf.com/infothought/blog/archives/cat_statistics.html. Utoljára letöltve: 2006. május.

Forgas János: A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat. Budapest. 1997.

- Fukuyama, F.:** Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1997.
- Fukuyama, Francis:** A történelem vége és az utolsó ember. Európa Kiadó. Budapest. 1994.
- Galács Anna - Molnár Szilárd:** Magyarországi információs egyenlőtlenségek
Internet.hu, INFONIA Szakkönyvek, 2003.
- Garret, Jesse James:** A new approach to web applications. 2005.
<http://www.adaptivepath.com/ideas/essays/archives/000385.php>.
Utoljára letöltve: 2007-12-15.
- Gilder, George:** Metcalfe's Law and Legacy. In: Forbes ASAP.
<http://www.seas.upenn.edu/~gaj1/metgg.html>. Utoljára letöltve: 2007. november 15.
- Granovetter, M.:** A gyenge kötések ereje. A hálózatelemzés felülvizsgálata. In Angelusz R.–Tardos R. (szerk.): Válogatás a kapcsolathálózati elemzés irodalmából, Szociológiai Figyelő. 1988.
- Granovetter, M.:** Getting a Job: A Study of Contacts and Careers. Cambridge, 1974, Mass. Harvard University Press.
- Granovetter, M.:** The Strength of Weak Ties. In American Journal of Sociology. 1973, 78.

Gyenge Zsolt: Hálózati kommunikáció. Bp.: Nyitott Kommunikációtudományi Enciklopédia, cop. 2007. URL:

http://nyitottenciklopedia.akti.hu/index.php?title=Hálózati_kommunikáció.

Gyukits Gy.–**Szántó** Z.: Privatizáció és társadalmi tőke. In Szociológiai Szemle, 1998, 3.

György Péter: Digitális archívumok. Élet és Irodalom. 2007. 16. szám.

György Péter: Memex. A könyvbe zárt tudás a 21. században. Magvető Kiadó. Budapest. 2002.

Halácsy Péter - **Szilágyi** Borbála: Közösségi szolgáltatások. Bp.: BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék - Média Oktatási és Kutató Központ, cop. 2005.

URL: <http://mokk.bme.hu/hallgato/internetmedia/resolveuid/5332d59bf1312f25fcf2cef6ba335b89>.

Halácsy Péter, **Vályi** Gábor, **Wellman**, Barry: Hatalom a mobil tömegek kezében. Új média re:mix I. Typotex Kiadó. Budapest. 2007.

Hanifan, L. J.: The Community Center. Boston, 1920, Silver Burdett.

Hanifan, L. J.: The Rural School Community Center. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1916, 67.

Herdon Miklós –Sarga Péter: A grid technológia alkalmazási lehetőségei a mezőgazdaságban és a vidékfejlesztésben.

<https://nws.niif.hu/ncd2005/docs/ehu/095.pdf>. Utoljára letöltve: 2007. december

Hinchcliffe, Dion: Architectures of participation: The next big thing. 2007. <http://web2.wsj2.com>.

Hofstadter , Douglas: Fluid concepts and creative analogies: Computer models of the fundamental mechanisms of thought. Basic Books. 1995.

Internet.hu. Az Internet digitális gyorsfényképe. Szerk.: Dessewffy Tibor. Budapest. 2004.

Johnson, Steven: The (Evil) Genius of Comment Spammers. http://www.wired.com/wired/archive/12.03/google.html?pg=7&topic=&topic_set=. Utoljára letöltve: 2008. január 25.

Jones, Don – **Hicks**, Jeffrey: Advanced VBScripts for Microsoft Windows Administrators. Chapter 6: Remote Scripting. <http://www.microsoft.com/technet/scriptcenter/topics/remote/rscripting.msp>x. Utoljára letöltve: 2007-12-15.

King, E.: Redefining Relationships. Interactivity between News Producers and Consumers. *Convergence*. 1998.

Kirstein, Peter T.: Early Experiences with the ARPANET and INTERNET in the UK.

<http://www.cs.ucl.ac.uk/staff/jon/arpa/internet-history.html>

Kollock, Peter - Marc Smith. 1996. „Managing the Virtual Commons: Cooperation and Conflict in Computer Communities.” in Computer- Mediated Communication, edited by Susan Herring. Amsterdam: John Benjamins. 1996.

Kopper, G., A. Kolthoff & A. Czepek: Research Review: Online Journalism – a Report on Current and Continuing Research and Major Questions in the International Discussion. Journalism Studies. 2000.

Krajcsi Attila: Az internettel kapcsolatos régi problémák. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Pszichológia Tanszék. 2001.
http://artefaktum.hu/ipsis/krajcsi_inhasas.htm.

Krajcsi A. – Kovács K. – Pléh Cs.: Internethasználók kommunikációs szokásai.

A 21. századi kommunikáció új útjai. Szerk.: Nyíri Kristóf. MTA Filozófiai Kutatóintézete. Budapest. 2001.

Krauth Péter – Kömlődi Ferenc: A WEB 2.0 jelenség.

[\[it3.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=14514&Itemid=347\]\(http://www.nhit-it3.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=14514&Itemid=347\). Utoljára letöltve: 2008-01-22.](http://www.nhit-</p></div><div data-bbox=)

Kraut, Robert – Rainie, Lee – Shklovski, Irina: The Internet and Social Participation: Contrasting Cross-Sectional and Longitudinal Analyses. Journal of Computer-Mediated Communication 10. Vol. 10, No. 1, Article 1. 2004.

Lebowski, Jon: „A Few Points about Online Activism.” In
Cybersociology Magazine, Issue Five.

<http://www.socio.demon.co.uk/magazine/5/5jon.html>

Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): A gazdasági élet szociológiája.
AULA Kiadó. Budapest. 1994.

Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kul-
turális erőforrások szociológiája. AULA Kiadó. Budapest. 1998.

Lenhart, Amanda: User-generated content. PEW Internet and
American Life Project. FTC Tech-ade Hearings. 2006. november.

Letenyei László: Helyhez kötött kapcsolatok. Közgazdasági Szem-
le, XLIX. évf., 2002. október.

Levin, Adina: Conversation clouds.

http://alevin.com/weblog/archives/cat_social_software.html

Lévy, Pierre: Collective Intelligence: Emerging World in
Cyberspace. Courtesy of Plenum Trade. 1994.

Loury, G.: A Dynamic Theory of Racial Income Difference. In
Wallace, P.A.–LeMund, A.(eds.): Women, Minorities, and
Employment Discrimination. Lexington, Lexington Press. 1977.

Loury, G.: Why Should We Care about Group Inequality? In
Social Philosophy and Policy, 1987, 5.

Mandel, T. – Van der Leun, G.: Rules of the Net: On-line
operating instructions for human beings. Hyperion. New York.
1996.

- Massey, B. L. & M. R. Levy:** „Interactive” Online Journalism at English-language Web Newspapers in Asia.” Gazette. 1999.
- Matheson, D.** 2004. Weblogs and the Epistemology of the News: Some Trends in Online Journalism. SAGE Publications
<http://nms.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/4/443>. Utoljára letöltve: 2007. május
- Mayfield, Ross:** Social software devices.
<http://radio.weblogs.com/0114726/2003/03/28.html#a369>. Utoljára letöltve: 2007-11-06.
- McCarthy, John - M. L. Minsky - N. Rochester - C.E. Shannon:** A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence. 1956. aug. 31. <http://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html>. Utoljára letöltve. 2008. január 15
- Mérei Ferenc:** Közösségek rejtett hálózata. Bp. Osiris. 2004.
- Mészáros József:** Játékelméleti magyarázat a közjóságok létrejöttének elmaradására. Szociológiai Szemle. 2005/1.
- Molnár Szilárd:** Az elektronikus hálózatok társadalmi értéke. In.: Internet.hu. a magyar társadalom digitális gyorsfényképe 2. 2003.
- Molnár Szilárd:** Az információs társadalom és a társadalmi kapcsolatok csoportszintű tőkéjének válsága. Információs Társadalom. Budapest. 2002.
- Negroponte, Nicholas:** Digitális létezés. Typotext. Bp. 2002.

Negroponte, Nicholas 1995. The DNA Information: Bits and Atoms.

In.: Digital Being. New York, Alfred A. Knopf.

Nie, Norman H. és Erbring, Lutz: Internet and Society. Stanford Institute for the Quantitative Study of Society. 2000.

Nie, Norman H. és Robinson, John P.: Introduction to IT&SOCIETY. Issue 1: Sociability.

<http://www.stanford.edu/group/siqss/itandsociety/> 2002.

Norris, Pippa: Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty and the Internet in Democratic Societies, Cambridge University Press. 2001.

Norris, Pippa: Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies Paper for the European Science Foundation EURESCO Conference on Social Capital: Interdisciplinary Perspectives at the University of Exeter, 15-20 September 2000

Norris, Pippa: The bridging and bonding role of online communities. Press-Politics Editorial 7 (3). 2002.

Novosel, Gary - Hudson, Kurt – Stewart, M. James: Tcp/Ip. Kiskapu. Bp. 1999.

NTIA: A Nation Online. US Department of Commerce, Washington, DC

http://www.ntia.doc.gov/ntiahome/dn/nationonline_020502.htm
2002.

Nyíri Kristóf: Castells, The information age.

A 21. századi kommunikáció új útjai. Szerk.: Nyíri Kristóf. MTA Filozófiai Kutatóintézete. Budapest. 2001.

Nyíri Kristóf 2002. Mobil Communication: Essays on Cognition and Community. Vienna, Passagen Verlag

Opplinger, R: Internet and Internet security. Artech House Publishers, Norwood MA 02062 USA 1998.

O'Reilly, Tim: Web 2.0. Principles and best practices. Tim O'Reilly Media. 2006.

Oram, Andy: Peer-to-Peer – Harnessing the Power of Disruptive Technologies. O'Reilly, 2001.

Orbán Annamária – Szántó Zoltán: Társadalmi tőke. Erdélyi társadalom. 3. évfolyam 2. szám. 2004.

Pew Internet & American Life Project: How Americans Used the Internet After the Terror Attack
Pew Internet & American Life Project
<http://www.pewinternet.org> 2001.

Pew Internet & American Life Project: „The holiday online: E-mails and e-greetings outpace e-commerce”

<http://www.pewinternet.org> 2000.

Pink, H. Daniel: The Book Stops Here.

http://www.wired.com/wired/archive/13.03/wiki.html?pg=1&topic=wiki&topic_set=. Utoljára letöltve: 2008. április.

Pléh Csaba: A kognitív architektúra módosulásai és a mai információtechnológia.

Mobil információs társadalom. Szerk.: Nyíri Kristóf. MTA Filozófiai Kutatóintézete. Budapest. 2001.

Pléh Csaba – Bodó Balázs: A mindent átszövő hálózatok.

<http://www.mindentudas.hu/plehcsaba2007/2007>.

Pollard, D. 2005. Bloggers, Your Audience Awaits. How to save the world.

<http://blogs.salon.com/0002007/categories/blogs Blogging/2005/01/04.html#a1004> Utoljára letöltve: 2006

Postman, Neil: Technopoly. Random House. New York. 1993.

Pór, George: Knowledge -> Intelligence -> Wisdom: Essential Value Chain of the New Economy. 2000.

Pór, George: What is CI? - a community approach to define it.

<http://www.community-intelligence.com/blogs/public/archives/000286.html>. Utoljára letöltve: 2007. november

Putnam, R.D.: Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community Simon & Schuster. New York. 2000.

Putnam, Robert D.: Bowling Together. The American Prospect, Vol 13. 2002.

Putnam, R. D.: Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Societies. Oxford University Press. New York. 2002.

Rainie, P. D. L.: The State of Blogging. URI http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_blogging_data.pdf. 2005. Utoljára letöltve: 2006. szeptember 20.

Rafaeli, S. F. S.: Networked Interactivity. Journal of Computer-Mediated-Communication. <http://www.ascusc.org/jcmc/vol2/issue4/rafaeli.sudweeks.html>. 1998. Utoljára letöltve: 2007. augusztus 15.

Reid, E.: Virtual worlds: Culture and imagination. In Jones, S.: Cybersociety: Computer mediated communication and community. Sage Publications. Thousand Oaks. 1995.

Resnick, David. 1997. „Politics on the Internet: The Normalization of Cyberspace.” In New Political Science, Number 41-42.

Rheingold, Howard: The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier – Revised Edition. Cambridge, Massachusetts: MIT Press. 2000.

Robinson, John P. - Norman H. Nie.: „Introduction to IT&Society.” In IT&Society Vol. 1, Issue 1, Summer 2002, i-xi
<http://www.itandsociety.org>

Rogers E. M.: Diffusion of Innovations, 4th Edition. NY: Free Press. 1995.

Rothfuss, J. Gregor: Microformats in Google Maps. 2007. Innen:
<http://googlemapsapi.blogspot.com/2007/06/microformats-in-google-maps.html>. Utoljára letöltve: 2008. május

Ruzsa Ágota – Strenner Szilárd: Eljutni a legmagasabb szintre. Piac és Profit. 2006/08.

UCLA News. „Study by UCLA Internet Project Shows E-mail Transformed Personal Communication After September 11 Attacks.” 2002. <http://www.uclanews.ucla.edu>

Sandvig, Christian: Az internet szerkezeti problémái a kultúrpolitika nézőpontjából. In.: Hatalom a mobil tömegek kezében. Szerk.: Halácsi, Vályi, Wellmann. Typotex. 2007.

Schudson, M.: Discovering the news: A social history of American newspapers. New York. Basic Books. New York. Harcourt. 1981.

Scoble, R.: Scobleizer . Radio URI
<http://radio.weblogs.com/0001011/>. 2005. Utoljára letöltve: 2007. szeptember.

- Searle, John. R.:** Minds, Brains and Programs. Behavioral and Brain Science, 1980, 3, 417 - 424. Magyarul: Az elme, az agy és a programok világa. Kognitív tudomány, Osiris Kiadó és Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1996. (Ford: Thuma Orsolya)
- Shirky, Clay:** The Semantic Web, the Sillogysm, and Worldwide. 2003. http://www.shirky.com/writings/semantic_syllogism.html. Utoljára letöltve: 2008
- Skrabski Á.:** Társadalmi tőke és egészségi állapot az átalakuló magyar társadalomban. Budapest, 2003. Corvinus Kiadó.
- Skrabski Á.–Kopp M.:** Társadalmi beállítottság, társadalmi tőke. In Századvég, 1999, 12.
- Simon, Herbert:** Az ésszerűség szerepe az emberi életben. Gondolat Kiadó. Budapest. 2004.
- Slouka, Mark:** War of the Worlds: Cyberspace and the High-Tech Assault on Reality. Basic Books. New York. 1995.
- Smith, M. A.:** ‘Invisible Crowds in Cyberspace: Measuring and Mapping the USENET, Communities’ in Smith, M. A. és Kollock, P. (szerk) Communities in Cyberspace. Routledge. London. 1999.
- Stalder, Felix:** Az analógtól a digitális identitás felé. Zurich: Felix Stalder, cop.2003. URL: http://felix.openflows.com/html/id_ana_dig_hu.html.
- Steuer, J.:** Defining Virtual Reality: Dimensions Determining Telepresence. Journal of Communication 42. 1992.

Sorokin, P.: Social and Cultural Mobility. Free Press. New York. 1941.

Szakadát István: Egyben az egész. Egytől egyig. Typotex Kiadó. Budapest. 2007.

Szakadát István: A keresés modellje. Kutatási zárójelentés „A szavak hálójában” projekt keretén belül, 2006. p. 45.

Szakadát István: Új média, hálózati kommunikáció. Bp.: BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék - Média Oktatási és Kutató Központ, 2005.

URL: [http://mokk.bme.hu/ archive/szocjegyzet_newmedia](http://mokk.bme.hu/archive/szocjegyzet_newmedia).

Szakál Gy.: A társadalmi tőke hatása az oktatásra, egészségügyre és a civil szférára. In Szakál Á.–A. Gergely A.: Társadalmi tőke, karrieresélyek, viselkedési minták. In Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, Etnoregionális Kutatóközpont. 2004.

Szakál Gy.: A társadalmi tőke működése magyar és orosz összehasonlításban. In Szakál Á.–A. Gergely A.: Társadalmi tőke, karrieresélyek, viselkedési minták. MTA Politikai Tudományok Intézete. Etnoregionális Kutatóközpont. Budapest. 2004.

Szalóki Gabriella: Virtuális együttlét, valódi siker: az online közösségek. In: TMT. 2006. 53. évf. 9. sz. URL:

http://tmt.omikk.bme.hu/print.html?id=4503&issue_id=475.

Szekfű Balázs: Új generációs üzleti modellek a dotcom összeomlás után. 2003.

- Tapscott, Don** – Williams D. Anthony: Wikinómia. Hogyan változtat meg mindent a tömeges együttműködés. HVG Kiadó. Budapest. 2008.
- Tarde G.** The Laws of Imitation. Henry Holt. New York. 1903.
- Thibaut, J.V. - Kelley H. H.:** The Social Psychology of Groups. Willey. New York. 1959.
- Thompson, G. F.:** Between Markets and Hierarchy. The Logic and Limits of Network Forms of Organization. Oxford University Press. New York. 2003.
- Z. Karvalics László:** Az információs társadalom keresése Infonia-Aula. Bp. 2002.
- Z. Karvalics László:** Fogpiszkáló a hálózaton. Prím 2000. Budapest.
- Z. Karvalics László:** Információ, társadalom, történelem. Typotex Kiadó. Bp. 2003.
- Z. Karvalics László:** Neumann Jánostól az Internetig. Napvilág Kiadó. Budapest. 1999.
- Vályi Gábor:** Az alulról jövő kulturális globalizáció és az Internet. www.mediakutato.hu. 2004.
- Varga G. Gábor:** Az új szellem. A Grid. Népszabadság. 2002. szeptember 26.

Vercseg I.: A társadalmi tőke mérése magyarországi településeken. In Parola, 2004, 3. www.kozossegfejlesztes.hu World Bank: What is Social Capital? 1999,

www.worldbank.org/poverty/scapital/whatsc.htm

Watson, N. (1997): Why We Argue About Virtual Community: A Case Study of the Phish. Net Fan Community. In Jones, S. G.: Virtual Culture: Identity & Communication in Cybersociety. London: Sage Publications, 102–132.

Wallace, Patricia: Az Internet pszichológiája. Osiris Kiadó. Budapest. 2003.

Warschauer, Mark.: „Reconceptualizing the DigitalDivide.” In First Monday, volume 7, number 7 2002.

http://www.firstmonday.org/issues/issue7_7/warschauer/

Wellman, Barry - Annabel Quan Haase - James Witte - Keith Hampton: „Does the Internet Increase, Decrease, or Supplement Social Capital?” in American Behavioral Scientist, November 2001, vol. 45, no. 3.

Wellman, Barry: Computer Networks as Social Networks. Computer and Science, Vol. 293. 2001. 09.

Wellman, Barry.: The Network Community' in Wellman, B. (szerk.) Networks in the Global Village, Boulder: Westview Press.

Elérhető az

interneten:<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/globalvillage/index.htm>. 1999.

Wellman, Barry: The Persistence and Transformation of Community: From Neighbourhood Groups to Social Networks. Report to the Law Commission of Canada. 2001. Elérhető az interneten:

<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/lawcomm/lawcomm7.PDF>.

Wiener, Norbert: The Human Use Of Human Beings: Cybernetics and Society. Da Capo Press. Boston. 1954.

Wild Judit: Túl a nagy tűzfalon. Az internet Kínában. Antenna Magazin. 2005/3. Innen: http://www.antennamagazin.hu/2005-03/tul_a_nagy.html. Utoljára letöltve: 2008

William Stuart: Paul Baran invents packets switching. 2006. http://www.livinginternet.com/i/ii_rand.htm.

Wilson, Ernest J.III: Closing the Digital Divide, Internet Policy Institute, Washington. 1999.

A szerző témához kapcsolódó publikációinak jegyzéke

Tanulmányok, pályázatok, jegyzetek

Informatika 1. Számítástechnikai alkalmazások

CSTIF 1999. p. 141 (országos jegyzet)

Hogyan viselked(j)ünk mi, magyarok az Interneten?

VII. Nemzetközi Erkölc-, Művészetfilozófiai és Nevelési Konferencia. Kaposvár, 2003. augusztus 29. rezümékötet. p. 66-67.

Az internetes fórumok diffúziós lehetőségei

Magyar Kommunikációtudományi Társaság Kiadványa. 2006. megjelenés alatt.

Társadalmi szoftverek a nyolcadik rétegnek

Magyar Kommunikációtudományi Társaság Kiadványa. 2007. megjelenés alatt.

A nevek alakulása virtuális társadalmi szoftverekben

VI. Névtani konferencia önálló kiadványa. Megjelenés alatt.

Konferenciakiadványok

Hogyan viselked(j)ünk mi, magyarok az Interneten?

VII. Nemzetközi Erkölc-, Művészetfilozófiai és Nevelési Konferencia. Kaposvár, 2003. augusztus 29. *Az erkölcs szépsége (Die*

Schönheit der moral). Kaposvár. KE. 2003. p. 66-67.

Tulajdonnevek az Interneten

Magyar névtani kutatások itthon és a határainkon túl. Tudományos tanácskozás, Jászberény. 2003. október 17.

Budapest.2004. p. 139-143.

Az internetes fórumok kommunikációs helyzetei

Kommunikációkutatás 2003. Szeged. 2003. november 28-29. (megjelenés alatt)

Az Internet kommunikációja

Elköszönő Konferencia. Kán. 2003. május (megjelenés alatt)

Az online közösségek társadalmi hatása.

Elköszönő Konferencia. Horány. 2004. május (megjelenés alatt)

Az internet társadalmi diffúziója

Elköszönő Konferencia. Dunabogdány. 2005. május (megjelenés alatt)

Az online közösségek és a társadalmi kapcsolatokra gyakorolt hatásuk

Média és médiaszakember-képzés - szakmai konferencia és szakképzés Budapest. 2005. november 10-12.

Long tail: a rés piacok gazdasága

2008. május 8. (megjelenés alatt)

Social networkök diffúziója online és valós terekben

V. Képzés és Gyakorlat Konferencia 2011 (megjelenés alatt)

Előadások

A vírusok és veszélyeik

Magyar Tudomány Napja. Kaposvár, 1999. nov. 4.

Az internet biztonsági kérdései

Magyar Tudomány Napja. Kaposvár, 2000. nov. 7.

Az internet veszélyei

Tudományos és Művészeti Napok. Kaposvár, 2002. nov. 5.

Gondolatok a globalizációról

Tudományos és Művészeti Napok. Kaposvár, 2002. nov. 5.

Az internetes közösségek kommunikációja

PTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának Elköszönő Konferenciája. 2003. Kán (Baranya megye). 2003. május 29-június 1.

Hogyan viselked(j)ünk mi, magyarok az Interneten?

Nemzetközi Erkölcs- és Művészetfilozófiai Konferencia. Kaposvár. 2003. augusztus 29.

Tulajdonnevek az interneten

Magyar névtani kutatások itthon és a határainkon túl. Tudományos tanácskozás, Jászberény. 2003. október 17.

Viselkedésminták és szabályok az online fórumokon

Tudományos és Művészeti Napok. Kaposvár. 2003. november 4.

Az internetes fórumok kommunikációs helyzetei

Kommunikációkutatás 2003. Szeged. 2003. november 28-29.

Az online közösségek társadalmi hatása

Elköszönő konferencia. Horány. 2004. május

Az internet társadalmi diffúziója

Elköszönő konferencia. Dunabogdány. 2005. május

Az online közösségek, és a társadalmi kapcsolatokra gyakorolt hatásuk.

Média és médiaszakember-képzés - szakmai konferencia és szakkiállítás Budapest, 2005. november 10-12.

A nevek alakulása virtuális társadalmi szoftverekben

VI. Névtani konferencia. Balatonszárszó. 2007. június 23.

Long tail: a réspiacok gazdasága

Marketing és regionalitás konferencia. Kaposvár. 2008. május 8.

Social networkök diffúziója online és valós terekben

V. Képzés és Gyakorlat Konferencia 2011. május